

SĂPĂTURILE ARHEOLOGICE DIN TELL-UL CUCU TENIAN DEALUL GHINDARU, COM. PODURI, JUD. BACĂU

de DAN MONAH, ȘTEFAN CUCOS,
DRAGOMIR POPOVICI și SILVIA ANTONESCU

Stațiunea arheologică Dealul Ghindaru (com. Poduri, jud. Bacău) a fost descoperită în anul 1978, iar din anul 1979 a fost începută investigarea sistematică a tell-ului cucutenian, care și propune efectuarea unei cercetări complexe, interdisciplinare¹.

În campania 1980 obiectivul principal propus a fost stabilirea stratigrafilor stațiunii. Pentru îndeplinirea acestei sarcini au fost traseate două secțiuni transversale (S II și S III), orientate nord-sud. Una dintre secțiuni (S II) măsoară 22/3 m, fiind trasa la 1,50 m spre est de S I/1979. Cealaltă secțiune (S III), cu dimensiunile de 75/3 m, a fost amplasată la 0,50 m spre est de S II. În acest fel a putut fi obținut un profil transversal continuu al așezării.

Așa cum se întâmplă, de obicei, în stațiunile cu mai multe nivale, stratigrafia este destul de complicată. Pe alocuri straturile de pămînt nu se diferențiază ușor, și de cele mai multe ori sunt discontinui. În încercarea de stabilire, cât mai exactă, a stratigrafilor am ținut seama nu numai de schimbarea culorii straturilor de pămînt, ci și de suprapunerea locuințelor. Acest element ne-a permis diferențierea unor refaceri în cadrul aceleiași faze cronologice. Suprafața destul de mică săpată până în prezent nu ne permite alcătuirea unei soluții stratigrafice definitive, dificultățile fiind accentuate de faptul că până în prezent nu a putut fi studiat în întregime materialul ceramic recoltat. De aceea în raportul preliminar nu prezentăm decât o schiță preliminară, sumară și perfectibilă a stratigrafilor depunerilor arheologice de pe Dealul Ghindaru.

În stadiul actual al cercetărilor situația stratigrafică se prezintă astfel :

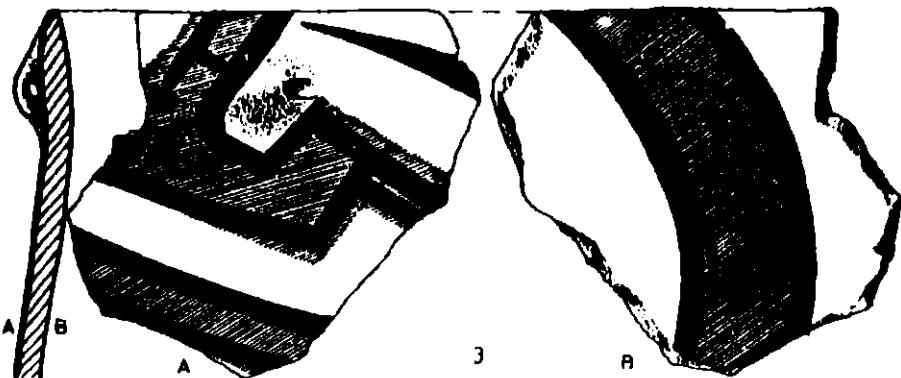
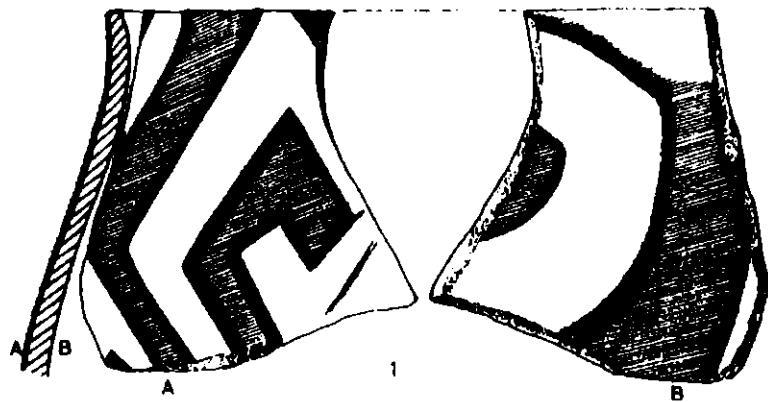
I. În stratul vegetal, cu o grosime de 0,15-0,25 cm, au fost descoperite sporadic fragmente ceramice datând din epoca bronzului. Din păcate până în prezent nu au fost descoperite complexe de locuire. Fragmentele ceramice din epoca bronzului sunt amestecate, datorită lucrărilor agricole, cu fragmente Cucuteni B și chiar Cucuteni A. În acest nivel a fost constată prezența unui ring din epoca bronzului, care suprapune traseul unui sănț, probabil circular, săpat în aceeași perioadă. Ringul este construit în epoca bronzului, fiind constituit din pietre de râu de dimensiuni mari, unele arse destul de puternic. Este vorba de ceea ce considerasem, în campania trecută, ca fiind mantaue unui mormînt Costiga². Acum putem preciza că mormîntul cu urnă din 1979

reprezintă o înimorântare secundară, posterioară construcției ringului. Menționăm că ringul are lățimea de 6-7 m și pînă în prezent a fost investigată aproximativ o treime din suprafața lui. Ringul este o anumită înclinare în plan, pietrele care formează circumferința interioară apar la -0,15-0,20 m, în timp ce circumferința exterioară se găsește la adâncimen de 0,80 m. Rostul construcției, în stadiul actual al cercetărilor, nu poate fi precizat. Sub ring, urmând același traseu, se află un șanț, care se adâncește pînă la 5,80 m. Șanțul a fost săpat tot în epoca bronzului, pe fundul lui fiind descoperite fragmente ceramice datând din aceeași epocă. Utilitatea sau semnificația acestui șanț încă nu poate fi descifrată. Cele două complexe, ringul și șanțul, din epoca bronzului se află în apropierea marginii de nord a terasei, această parte fiind din vechime distrusă de alunecări de teren.

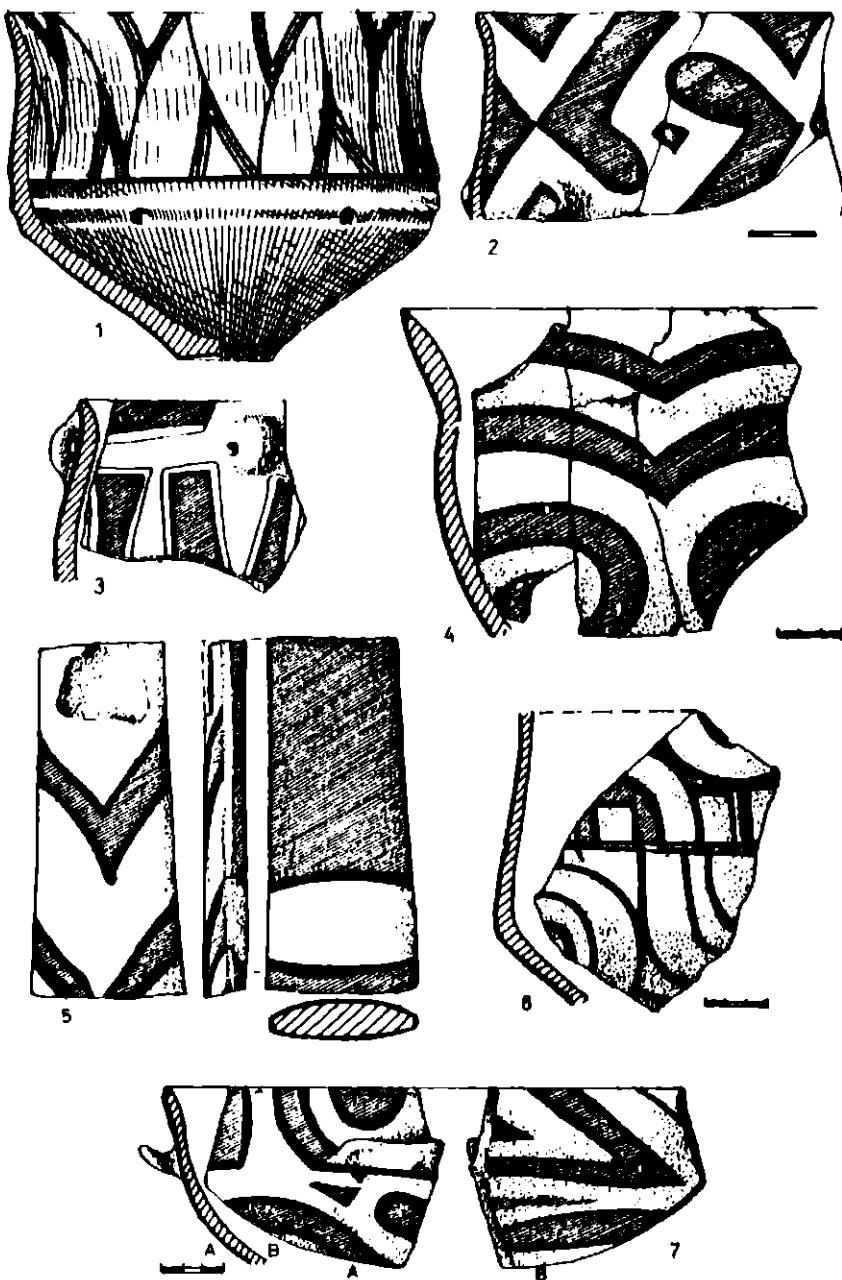
II. Al doilea nivel este format din depuneri aparținând fazei Cucuteni B. Stratul nu este continuu, depunerile găsindu-se în special în apropierea locuințelor, unde ating grosimea maximă de 0,60 m.

În acest nivel au fost descoperite și cercetate parțial două locuințe. Cea mai interesantă este locuința 14, aflată în spațiul rezervat de șanțul și ringul din epoca bronzului. Parte din locuință a fost evident distrusă în epoca bronzului cînd, probabil, a fost superficial răvăgită și porțiunea păstrată. Locuința 14 avea o vatră cruciformă, cu o față de refacere, și o masă ovală, de asemenea refăcută. Unul din brațele și partea centrală a vatrăi cruciforme erau smulse și deplasate la cîteva zeci de centimetri de resturile aflate in situ. Vatra a fost modelată din mai multe bucăți cu un interesant sistem de îmbinare. În "miazul" vatrăi a fost găsită o cupă cu picior pliată în stil Ψ , spartă ritual și înglobată în chirpic. În apropierea vatrăi cruciforme a fost găsit și un creuzet, folosit, probabil, pentru topirea aramel. Un complex de vase in situ din locuință cuprindește și un vas cu torți pastillate. Inventarul ceramic al locuinței ne permite încadrarea ei în etapa Cucuteni B₁. Astfel, vatra de la Poduri este, pînă în prezent, cea mai veche vatră cruciformă cunoscută în oria cucuteniană.

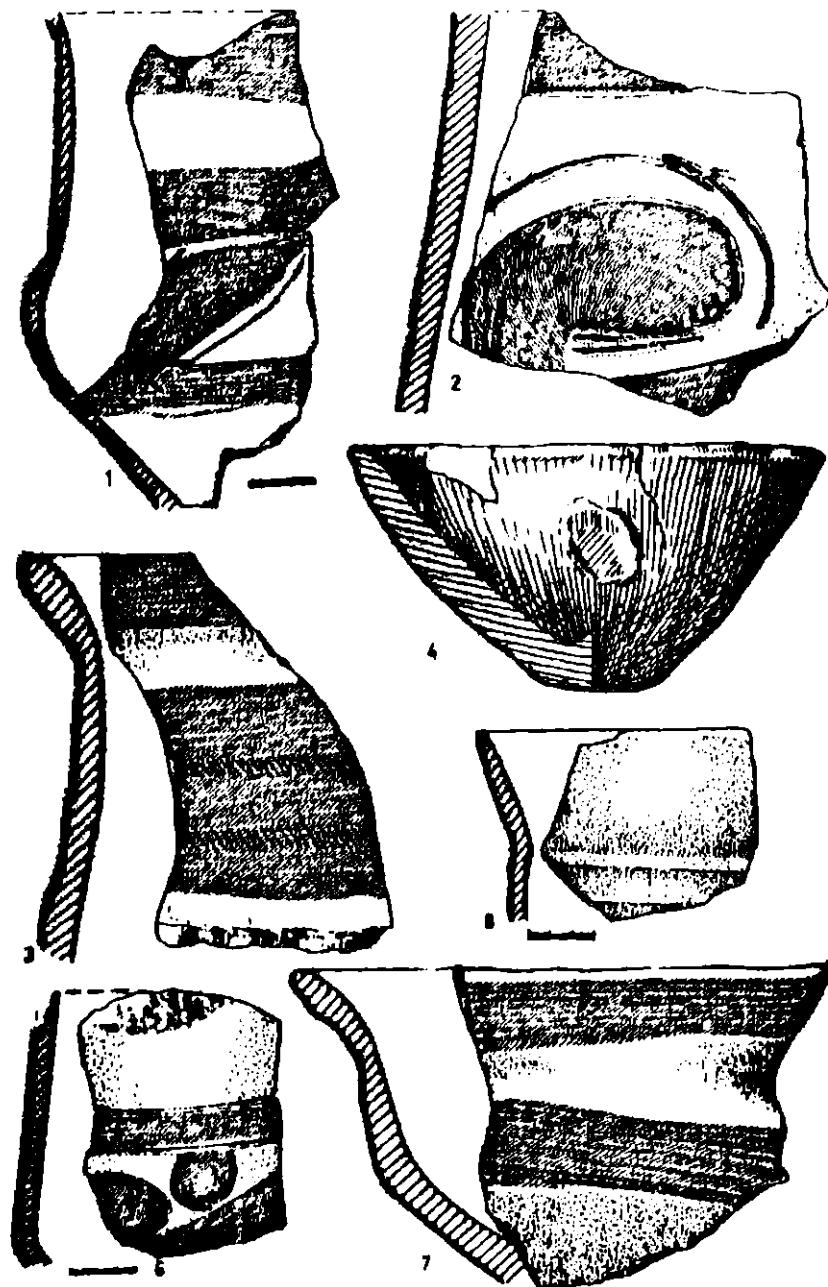
Spre centrul așezării, în apropierea unei locuințe Cucuteni B, a fost descoperit un interesant complex de cult. Acesta era format din patru crani de bovidee așezate în cruce. În apropierea sa se află o vatră, în aer liber, construită pe un "pat" de pietre. Fragmentele ceramice descoperite în vatră și printre craniile de bovidee (probabil bovină) se încadrează în fază Cucuteni B. Menționăm că în apropierea vatrăi a fost surprinsă o parte dintr-un pavaj alcătuit din pietre de râu. Printre pietrele pavajului au fost descoperite numeroase fragmente ceramice Cucuteni B și oase de animale. Legătura dintre pavaj, vatră și complexul cu craniile de bovidee este evidentă. Probabil aici a fost săvârșită o ceremonie (poate ceremonii repetate) rituală. Este posibil ca tot aici să fi avut loc sacrificiul animalelor și apoi ospățul ritual. Pînă în prezent nu cunoaștem analogii în întreg spațiul populat de triburile Cucu-

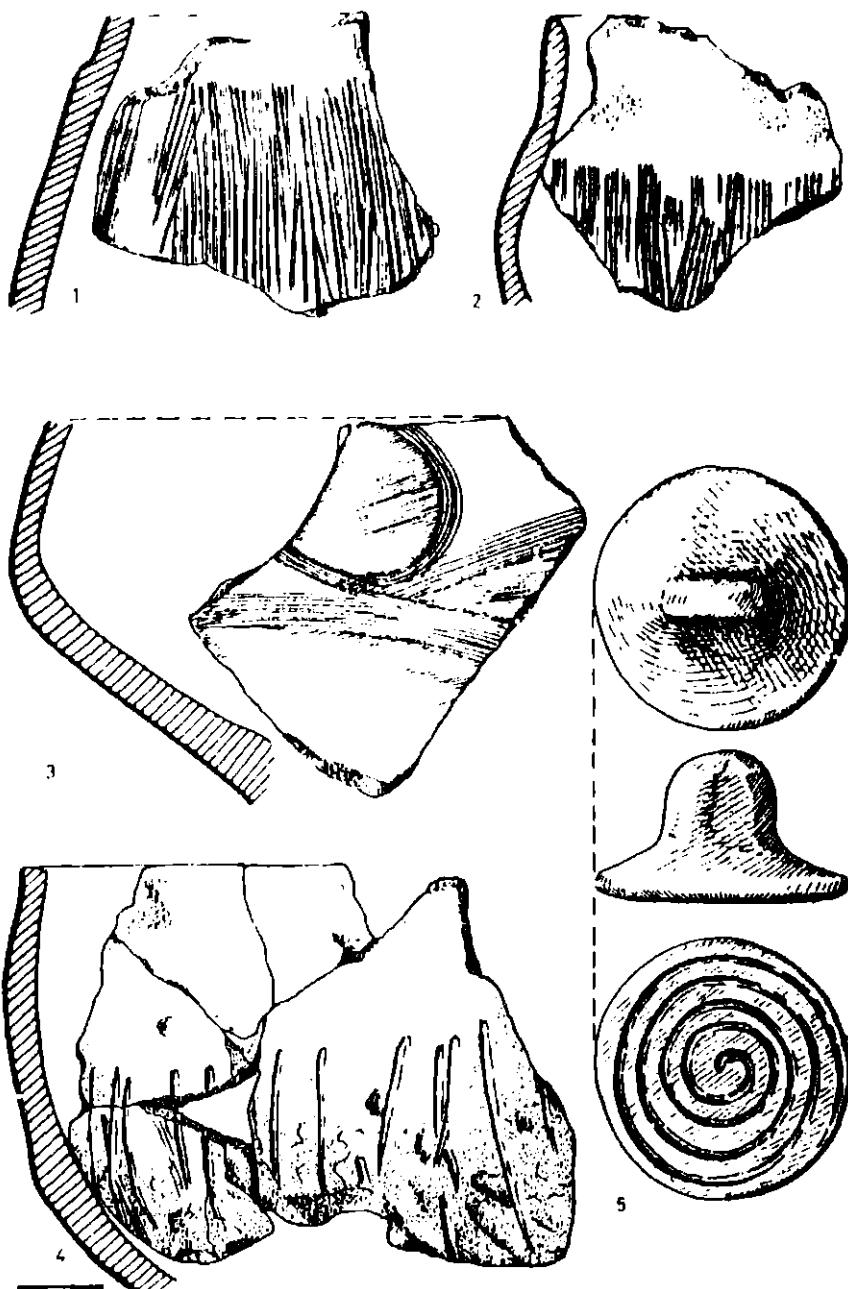
Pl.I.- Ceramică tricromă: 1,3 - locuință 12; 2- locuință 13.

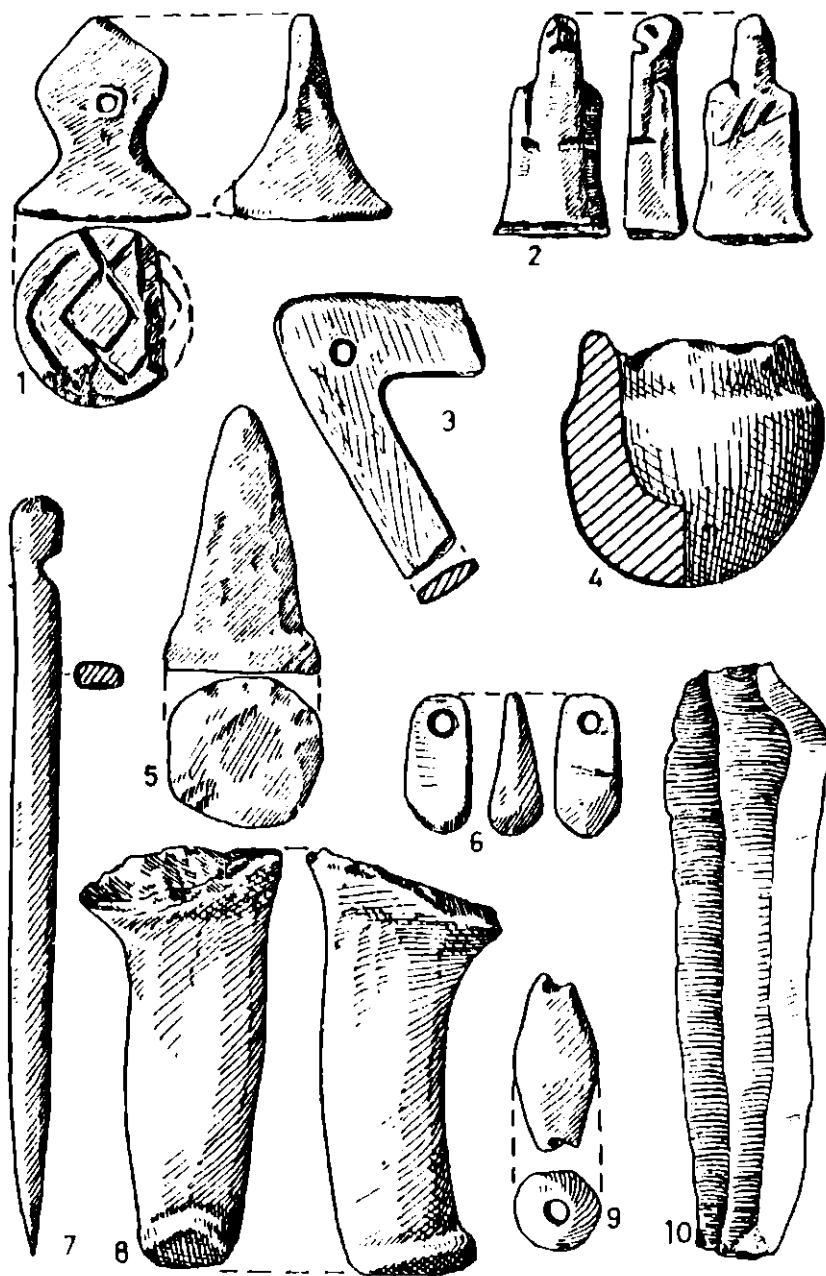
Pl.II.-Ceramică bicromă : 1, 3 ; ceramică tricomă: 2,4-7 (1-4,6,7 - locuința 13; 5 - locuința 12). 1 - scara 1/2.

Pl.III.-Ceramică cu decor incizat și lustruit: 1,2,6 ; ceramică cu decor canelat și lustruit: 3,5 ; ceramică cu decor monocrom lustruit: 7 (1-4 -locuința 12; 2,5,6 - locuința 13; 3,7 - locuința 15).

Pl. IV.- Ceramică de uz comun ; 1,2,4 ; ceramică cu decor incizat, monocrom, lustruit; 3; printaderă: 5 (1 - locuința 12; 2-4 locuința 15).

Pl.V.- 1 - printaderă; 2 - idol antropomorf; 3 - piesă de os; 4 - vas miniatatural; 5 - con de lut; 6 - pandantiv de os; 7 - ac de os ; 8 - picior de idol de lut; 9 - perlă de lut; 10 - lamă de silex .

teni-Tripolie. Complexul ritual de care ne ocupăm subliniază importanța cultului taurului la populațiile eneolitice din zonă.

În campania 1980, depunerile Cucuteni B au putut fi observate stratigrafic, apărând sub forma unui strat de pămînt de culoare cenușie-negricioasă, cu grosime mai mare în zona locuințelor. Stratigrafic, nu au putut fi făcă determinate două etape de locuire în cadrul fazei Cucuteni B. Din analiza materialelor ceramice apare certă existență etapelor Cucuteni B₁ și Cucuteni B₂. Rămâne pentru viitor să surprindem o su-prapunere a locuințelor din etapa Cucuteni B₂ peste complexe Cucuteni B₁.

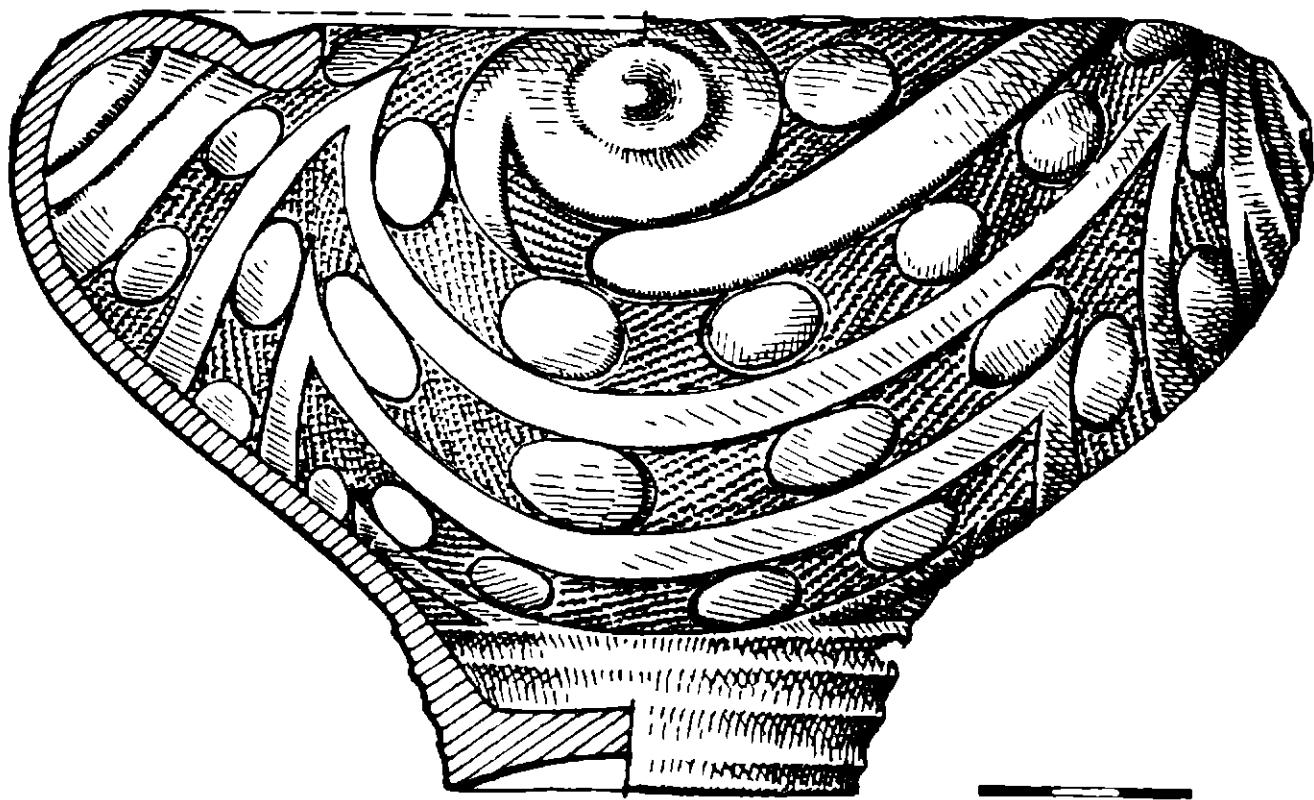
III. În zona cercetată, pînă în prezent, stratul Cucuteni A-B nu are continuitate. Depunerile mai consistente se grupează în partea sudică a S III, unde au fost descoperite și două locuințe investigate parțial. În momentul de față nu putem preciza dacă Dealul Ghindaru a fost locuit în ambele etape ale fazei Cucuteni A-B. Dar existența unor fragmente ceramice pictate în stilurile specifice etapei A-B ar putea semnala o locuire mai îndelungată din această fază. Rămâne ca și acest aspect să fie elucidat în campaniile viitoare.

IV. În zonele în care depunerile Cucuteni B sunt doar sporadice, la aproximativ aceeași adâncime cu locuințele aparținând fazelor Cucuteni B și A-B, au fost descoperite resturile a două locuințe Cucuteni A pe care înclinăm să le atrăbuim etapei Cucuteni A₃. Din observațiile preliminare rezultă că specia ceramică predominantă este cea tricromă. În locuințele menționate, destul de prost conservate, și în stratul corespunzător lor se pare că speciile ceramice bicromă și cu decor canelat sunt sporadice. Fragmentele ceramice cu decor adâncit sunt și mai rare. Trebuie să remarcăm că porțiuni de dezvelite din locuințe sunt destul de prost conservate, răvășite uneori de locuitorii perioadelor posterioare. Astfel, existența unui nivel Cucuteni A₃ rămâne făcă ipotetică.

V. Depunerea cea mai consistentă, constatătă pînă acum, aparține etapei Cucuteni A₂. În acest strat au fost descoperite mai multe nivale de refacere. Locuințele din această perioadă sunt întotdeauna prevăzute cu platforme de lut pe podine din bîrne despicate. Inventarul complexelor Cucuteni A₂ este deosebit de bogat. Se vede clar că este perioada de locuire intensă a așezării de pe Dealul Ghindaru, care de altfel corespunde perioadei de maximă dezvoltare a culturii Cucuteni.

VI. Sub depunerile aparținând etapei Cucuteni A₂ au fost descoperite vestigiile unor locuințe care par să facă tranziția spre cultura Cucuteni propriu-zisă. Materialul ceramic are o serie de caracteristici care, după părerea noastră, nu sunt făcă cucuteniene, dar nici nu mai pot fi incluse în faza Precucuteni III. Formele ceramice sunt făcă de puternică tradiție precucuteniană, dar decorul și mai ales tehnica pictăril se schimbă profund. Acum apare destul de frecvent o specie

1

Pl. VI. –Vas cu decor incizat și imprimat – locuința 31. Scara 1/2.

ceramică pictată cu alb fără de ardere, de obicei asociată și cu decor incizat sau cu pictură roșie crudă.

VII. Următorul nivel, în care au fost descoperite două locuințe, se încadrează în etapa finală a fazei Precucuteni III. Etapă în care apar unele elemente ce anunță apariția culturii Cucuteni. Pictura cu alb fără de ardere apare sporadic și este de calitate mai slabă decât în nivelul descris mai sus. Își aici decorul pictat este asociat cu decorul realizat prin incizare.

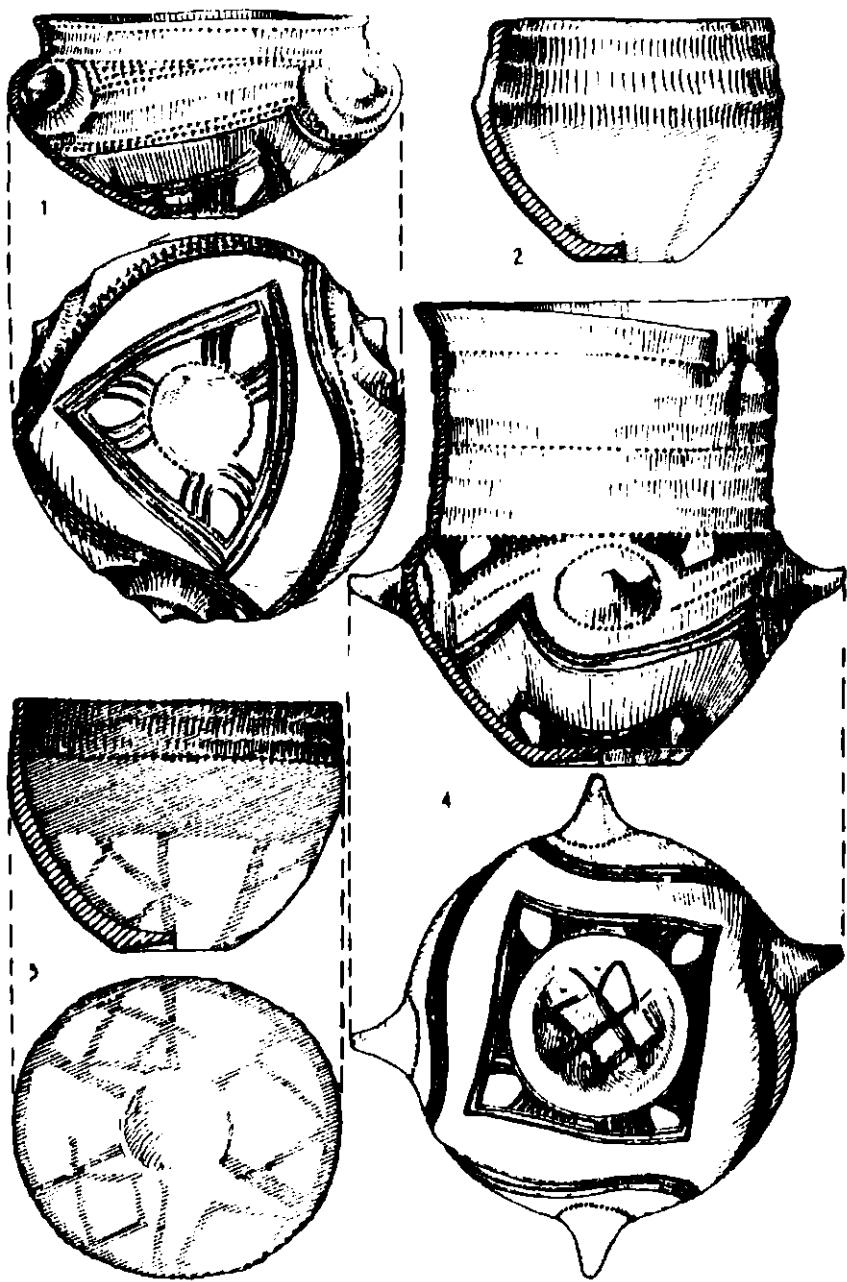
VIII. Sub vestigiile aparținând nivelului Precucuteni III târziu a fost descoperit un nivel, reprezentat de două locuințe cercetate aproape în întregime, care au furnizat ceramică tipică Precucuteni III. Am folosit pentru acest nivel denumirea de Precucuteni III "clasic", termen utilizat și pentru campania din 1979³. Într-una din locuințe a fost descoperită o "construcție" din chirpici în care a fost găsită o mare cantitate de grâu carbonizat. În inventarul ceramic al locuințelor specia ceramică cu pictură fără de ardere nu mai apare. Decorul caracteristic al vaselor este alcătuit din incizii și "imprimări".

IX. În ultimul nivel au fost descoperite resturile a două locuințe din faza Precucuteni II, acestea reprezentând probabil vestigiile primei locuiri de pe Dealul Ghindaru. Inventarul locuințelor pare mult mai scară decât al locuințelor aparținând fazei Precucuteni III. Materialul ceramic, incomplet studiat, pare să plaseze aceste locuințe spre sfârșitul fazei Precucuteni II.

Menționăm că în campania 1980 nu s-a confirmat existența unui nivel cu ceramică liniară⁴. Probabil fragmentele ceramice descoperite în campania 1979 provineau fie dintr-un nivel sporadic cu ceramică liniară, depunerii de acest fel nemaifiind întâlnite în săpătura din 1980, fie datorându-se unor tradiții liniare ceramice în mediul precucutenian.

Grosimea stratului arheologic de pe Dealul Ghindaru atinge 4,30 m, constituind cea mai mare depunere arheologică cunoscută în neoliticul moldovenesc. Stratigrafia tell-ului de pe "Dealul Ghindaru" permite urmărirea evoluției "complexului cultural Precucuteni-Cucuteni" începând cu faza Precucuteni II și până la încheierea evoluției sale.

Observațiile preliminare de pe șantier ne permit să afirmăm că Dealul Ghindaru nu a fost părăsit, în acest interval, decât poate pentru foarte puțină vreme. Din stratigrafia stațiunii, cît și din studiul materialelor arheologice recoltate, a tehnicii de construcție a locuințelor reiese clar nu numai continuitatea de locuire, dar și evoluția firească a culturii Cucuteni din cultura Precucuteni, legătura dintre ele fiind de necontestat. Reamintim faptul că cercetătorii români, și în special prof. Vl. Dumitrescu, au susținut că regiunea în care ia naștere cultura Cucuteni poate fi localizată în zona subcarpatică a Moldovei și sud-estul Transilvaniei. Situația stratigrafică din tell-ul de pe Dealul Ghindaru probează fără putință de tăgudă acest lucru. Nivelele VII și

Pl.VII.-Ceramică cu decor canelat, incizat și imprimat -locuința 31.
4 - scara 1/2.

VI permit urmărirea transformărilor intervenite în cadrul culturii Precucuteni, aducând noi date, deosebit de importante, pentru elucidarea originii culturii Cucuteni și a tehnicii picturii înainte de ardere.

Săpăturile întreprinse aduc noi date importante privind viața economică a locuitorilor așezării. Astfel a fost stabilită cu certitudine folosirea uneltelelor de obsidiană în faza Cucuteni A. Prelucrarea obsidianei era făcută în așezare, deoarece au fost descoperite și deșeuri de prelucrare. Materia primă era adusă din afara ariei locuite de purtătorii culturii Cucuteni, probabil în schimbul sărăii⁵. Bogatul material osteologic recoltat va permite stabilirea, după efectuarea experțizei paleontologice, importanței creșterii animalelor domestice în raport cu vînătoarea. Subliniem faptul că agenarea se află în zona submontană, probabil în acel timp puternic împădurită.

Din diferite zone ale așezării, dar mai ales din straturile precucutene, au fost recoltate cantități importante de semințe carbonizate. În același scop au fost strănsse mai multe probe de cărbune de lemn din toate nivelurile stațiunii, cu excepția straturilor Cucuteni A-B și B. Pe baza analizelor antracologice, în viitor vom încerca să stabilim materialele de construcție folosite la ridicarea locuințelor aparținând culturilor Precucuteni și Cucuteni.

Materialul arheologic propriu-zis este deosebit de bogat. A fost recoltată o mare cantitate de ceramică din toate nivelurile tell-ului. Numeroase sunt și uneltele și armele de piatră, silex, es și corn care au fost descoperite, mărturii ale fadélungării viețuiri de pe Dealul Ghindaru.

Cu privire la viața spirituală a locuitorilor de pe Dealul Ghindaru remarcăm descoperirea locuinței (L₁₄) prevăzută cu vatră cruciformă și a complexului cu capete de bovidee, care pare să acrediteze, pentru prima dată, ideea unor ceremonii rituale însoțite de sacrificii de animale. Mărturii ale bogăției vieții spirituale a locuitorilor așezării de la Porduri au fost descoperite în toate straturile depunerii arheologice. Astfel, în nivelul Cucuteni A₂ au fost descoperite, în locuințe, două complexe cu vase pictate cuprinzând și vase pentru libării⁶, care, alături de numărul mare de figurine din lut ară, ne oferă bogate informații despre viața spirituală a locuitorilor acestei așezări.

În încheierea raportului notăm cîteva observații sumare asupra construcțiilor descoperite. Locuințele din nivelul Cucuteni B erau fără platforme, construcțiile fiind carecum mai șubrede, dar întotdeauna prevăzute cu instalații de încălzire. Construcțiile din faza Cucuteni A, în special cele din etapa Cucuteni A₂, sunt mult mai solide, fiind ridicate pe platforme de lut aplicat pe podine din bârne despicate. În unele cazuri au fost surprinse gropile de la stîlpii care susțineau scoperișul sau peretei. Gropile stîlpii se conturau clar în nivelările pe care erau ridicate locuințele. Maniera de construcție cu ajutorul stîlpii și stîlpii în pămînt pare să fi fost intens folosită și în vremea culturii Precucuteni.

Numeroasele informații obținute cu privire la viața locuitorilor

de pe Dealul Ghindaru îmbogățesc cunoștințele noastre asupra complexului cultural Precucuteni-Cucuteni. Dar importanța cercetărilor arheologice din tell-ul cucutenian de aici constă în special în stratigrafia stațiunii, care va permite elucidarea unor aspecte încă neclare în cronologia și evoluția complexului Precucuteni-Cucuteni. Putem aprecia, fără teamă de a exagera, că ne aflăm în fața unei așezări unicat pentru întreaga ără de răspândire a marelui complex cultural Precucuteni-Cucuteni-Tripolie, situație ce impune continuarea cercetărilor de aici.

N O T E

- * Colectivul șantierului a fost format din Dan Monah (responsabil șantier), Stefan Cucos (responsabil adjunct), Dragomir Nicolae Popovici și Silvia Antonescu (membri). La săpături au participat în diverse perioade Gheorghe Dumitrescu, Marius Alexianu și I. Mares.
- 1 D. Monah, S. Antonescu, Raport preliminar asupra cercetărilor arheologice din comuna Poduri, județul Bacău, în Materiale și cercetări arheologice, XIV, Tulcea, 1980, p. 86 și urm.
- 2 Ibidem.
- 3 Ibidem.
- 4 Ibidem.
- 5 Ibidem. Ipoteza unor schimburi bazate pe exploatarea sării a fost menționată în legătură cu așezarea Siliște-Prohozesti.
- 6 Vezi discuția asupra acestor vase la St. Cucos, în SCIVA, 25, 1974, 1, p. 125 și urm.; D. Monah, în MemAntq., IV-V, 1972-1973, p. 269 și urm.

LES FOUILLES ARCHEOLOGIQUES DU TELL APPARTENANT À LA CULTURE DE CUCUTENI AU POINT NOMMÉ "DEALUL GHINDARU", COMMUNE DE PODURI, DÉP. DE BUZĂU.

Résumé

Les fouilles archéologiques entreprises sur le territoire de la commune de Poduri - au point nommé "Dealul Ghindaru" - pendant la campagne de 1980 ont eu comme premier objectif d'établir la stratigraphie de la station. Dans ce but ont été tracé deux sections S II et S III orientées sur la direction nord-sud dont les dimensions étaient 22 x 3 m et respectivement 79 x 3 m.

Pendant les fouilles ont été dégagés des restes d'habitat appartenant aux cultures de Précucuteni (IIe et IIIe phases), Cucuteni (phases A A-B et B) et aussi Monteoru et Costișa.

De ce point de vue on détache la succession stratigraphique y surprise, en étant déterminées aussi des phases nouvelles.

Les résultats, très riches, ont permis la connaissance plus approfondie de la vie des porteurs des cultures de Précucuteni et Cucuteni au point nommé "Dealul Ghindaru".

LÉGENDE DES PLANCHES

- Pl.I.- Céramique trichrome: 1,3 - habitation 12; 2 - habitation 13.
- Pl.II.-Céramique bichrome: 1,3 ; céramique trichrome: 2,4-7; (1-4;
6,7 - habitation 13; 5 - habitation 12). 1 - à l'échelle 1/2.
- Pl.III.-Céramique (polie) au décor incisé: 1,2,6; céramique(polie) aux
cannelures: 3,5; céramique au décor monochrome poli: 7 (1,4 -
habitation 12; 2, 5, 6 - habitation 13; 3,7 - habitation 15).
- Pl.IV.- Céramique usuelle: 1, 2, 4; céramique au décor incisé, mono-
chrome, poli: 3; pintadère: 5 (1 - habitation 12; 2-4 - habita-
tion 15).
- Pl.V.-1 - pintadère; 2 - idole anthropomorphe; 3 - piece en os; 4 -vase
en miniature; 5 - cone en terre glaise; 6 - pendentif en os; 7 -
aiguille en os; 8 - pied d'un idole en terre glaise; 9 - perle en
terre glaise; 10 - lame en silex.
- Pl.VI.-Vase au décor incisé et imprimé - habitation 31.A l'échelle 1/2.
- Pl.VII.-Céramique aux cannelures, incisée et imprimée- habitation 31.
(4 - à l'échelle 1/2).